

metus excuset ab illius transgressione. Non est autem dubium, quin interdum excuset. Si ergo talis est metus, ut excuset a culpa, excusabit etiam a censura, tum quia censura supponit culpam, ut dictum est; tum etiam quia adjectio censuræ non impedit, quominus metus, qui excusaret a culpa transgressorem talis legis, præcise impositæ sine censura, similiter excuset, etiam si censuræ poena addita sit, supposita quod materia est eadem, et obligatio in conscientia per se sufficiens, semper tamen humana, quæ non obligat cum tanto dispendio et rigore. At vero si metus non excusat a culpa, non excusabit etiam a censura; neque fingi potest casus, in quo metus sufficiat ad excusandam talem poenam, scilicet censuram, etiamsi non excuset a gravi culpa, quandoquidem lex, ut supponimus, absolute imponit censuram adversus transgressores talis legis. Secus vero esset, quando adderet aliquod verbum indicans et postulans liberiores modum operandi, de quo jam dictum est.

13. *Quis metus excuset ab observatione legis humanæ.* — Quis autem metus sufficiat ad excusandum ab obligatione observantiæ legis humanæ, in propria materia tractandum est. Nunc breviter dicimus, regulariter loquendo, metum mortis, vel alterius gravis nocimenti, quando est urgens, et cadens in constantem virum, sufficere ad hanc excusationem, quia præcepta Ecclesiastica ordinariè non obligant cum majori rigore. Unde propter minora incommoda vitanda excusamur obligatione jejunii, aut Missæ audiendæ. Dixi autem *regulariter*, quia si talis metus incutiatur directe in contemptum religionis aut Ecclesiasticæ potestatis, tunc potius sustinenda esset mors, quam lex Ecclesiastica violanda, quia jam non agitur de sola observatione legis, sed de vitando gravi damno nostræ religionis, cujus bonum commune tenetur homo præferre propriæ vitæ. Et Ecclesia potestatem habet obligandi in eo, vel simili casu, cum dicto rigore; et ita expedit facere; igitur ita obligat. Et, si censuram imponit, maxime pro illo casu eam imponere censenda est. Tunc ergo metus non excusabit a censura, sicut non excusat a culpa.

14. *Si lex Ecclesiastica prohibeat sub censura id, quod jure naturæ est prohibitum, potest metus excusare a censura, licet non a culpa.* — Oportet tamen advertere, aliquando per legem Ecclesiasticam sub censura prohiberi id, quod jure naturæ prohibitum est, ut,

v. gr., incestum cum consanguinea; contingere ergo potest, ut metus excuset illum actum, ut prohibitum ab Ecclesia, etiamsi non excuset libidinosum accessum, quia intrinsece malus est; et tunc quamvis non omni culpa excusetur ratione metus, excusabitur censura, quia illa non contrahitur nisi ob violationem præcepti Ecclesiastici, ut sic. Quo modo excusari possunt a censura, si lata sit contra adjuvantes Turcas dimicantes contra Christianos, Christiani, qui metu mortis remigant, etiam quando Turcæ Christianos persequuntur. Quanquam forte non excusentur a peccato contra naturalem legem, quia cooperantur positive ad actionem intrinsece malam; quamvis hoc posterius minus certum sit, quod pertinet ad materiam de voluntario. Et hanc ob causam etiam dixi, voluntarium hujusmodi debere esse sufficiens ad contumaciam, quia censura propter contumaciam ponitur, et per illam incurritur. Unde si modus transgrediendi præceptum talis sit, ut ad peccandum sufficiat, non vero ad contumaciam, poterit a censura excusare, licet non excuset a culpa etiam gravi, et ita contingit in prædicto casu. Poterat autem inquiri, an ratione ignorantiae etiam hæc duo sint separabilia, occurrebatque gravis quæstio de ignorantia juris vel facti, an excuset a censura, quando non excusat a culpa. Sed de hac re dicemus commodius infra, sect. 6.

15. *Quarta conclusio.* — *Probatur prior pars assertionis.* — Dico quarto: quando externum peccatum procedit ex animo ficto, ita ut eam ob causam actus exterior non sit simpliciter in specie completa moralis actus, cui est annexa censura ex vi et proprietate verborum legis, tale peccatum non est sufficiens materia talis censuræ; secus vero erit, si, non obstante simulatione, aut fictione, peccatum externum revera sit in sua specie consummatum. Prior pars est contra Cajet. 2. 2, quæst. 12, art. 1, circa ad 2, et quæst. 94, art. 1. Est tamen nostra sententia communis, quam tenet Navarr., in Sum., cap. 41, num. 25, et cap. 27, num. 56, ubi refert alios. Et ratio est, quæ tangitur in cap. Cum voluntate, de Sent. excom., quia *voluntas et intentio est, quæ distinguit maleficia*; et ideo, si illa desit, deest etiam delictum, pro quo censura imposita est. Exemplum vulgare est de ficto hæretico exteriori, qui simpliciter non est hæreticus, cum veram fidem retineat, sed apparet hæreticus, quia talem se fingit. Si ergo lex excommunicat ipso facto, vel

aliam censuram fert contra hæreticos, vel contra profitentes talem hæresim, ille non incurret talem censuram, quia perfecte ac simpliciter non agit contra talem legem. Illa enim verba in rigore non significant apparentiam, sed veritatem et proprietatem; et alioqui sunt restringenda, cum in materia odiosa versentur; loquimur autem semper juxta proprietatem verborum legis, quia, si lex ipsa extendat prohibitionem, et censuram, etiam ad eos qui ficto animo talia profitentur, vel aliquid simile operantur, non est dubium, quin incurrat censura, quia illa est materia sufficiens, cum sit grave peccatum externum. Secus vero est, quando lex simpliciter loquitur de tali peccato.

16. Neque obstat, quod exterius discerni non possit, an illa actio exterior procedat ex interna credulitate, necne; hoc enim pertinet ad externum forum, ut possit ille puniri tanquam hæreticus, quamvis cum illo mitius agendum sit, tum propter catholicum animum, quem nunc præ se fert, tum propter probabiles conjecturas, quæ moraliter deesse non possunt, quia talis ficta professio erroris nunquam fit sine aliqua magna occasione timoris vel amoris humani. At quoad forum conscientiae, in quo censura contrahitur ex vi legis, satis est, quod vere in re peccatum tale non fuerit, quale per legem prohibitum est. Nam, ut supra dixi, interdum actus exterior requirit aliquem interiorem, ut vere ac substantialiter sit in illa specie virtutis vel vitii, quam lex præcipit, vel prohibet, qui proinde simul præcipitur aut prohibetur, cum actu exteriori, etiamsi fortasse de illo exterius constare non possit.

17. *Exemplo dilucidatur posterior assertionis pars.* — *Objectio.* — *Solvitur.* — Secus vero erit, si e contrario (quod in ultima parte assertionis tangitur) simulatio et fictio solum sit ad occultandum delictum, non vero ad illud, seu animum ejus minuendum, vel tollendum; tunc enim, quamvis delictum occultetur, nihilominus incurretur censura, quia delictum revera opere consummatur et animo; quod vero occultetur, accidentarium est. Ut si quis animo hæretico verbis profiteatur errorem suum, ita tamen verba componat, vel amphibologice eis utatur, ut possit subterfugere, et in alio sensu explicare, nihilominus excommunicationem incurret contra hæreticos latam, quia est verus hæreticus interior et exterior; et illa fictio non minuit culpam, sed per accidens occultat. Quod si dicas,

XXIII.

illum actum videri imperfectum, quia non satis exprimit interiorem animum, nec omnino est illi conformis, quia minus exterius apparet, quam interius sit. Respondetur, hunc defectum non minuere culpam, sed potius augere, si fieri potest, quia illa actio exterior ex se satis exprimit interiorem animum. Quod autem ab aliis non ita percipiatur, provenit non ex defectu ipsius actus, sed ex conjunctione alterius significationis, vel sensus, per quam non minuitur prior malitia, sed additur nova simulati animi seu hypocrisis affecti.

18. *An qui exterius facit actum sub censura præceptum sine interiori attentione, censuram evitet.* — *Henr., lib. 13 de Excommunic., c. 21, § 1, in fine.* — Sed quæres, an eodem modo sentiendum sit quando aliquis e converso exterius tantum servat præceptum Ecclesiæ, ficto tamen animo, aut sine sufficiente actu interiori, an (inquam) id satis sit ad evitandam censuram impositam contra transgressorem talis præcepti; ut, v. gr., si excommunicetur, qui Missam omittit die festo, vel non recitat horas, cum tenetur, an, qui est præsens, vel profert verba, voluntarie omnino distractus, vel nolens actum religionis exercere, sed tantum apparenter, incurrat nihilominus censuram. Quidam absolute negant in eo casu incurri censuram, quia jam impletur præceptum Ecclesiæ quoad substantiam actus exterioris, quod satis est ad evitandam censuram, quia illa transgressio præcepti non est perfecta et completa. Afferuntque exemplum de eo, qui confitetur tempore præscripto ab Ecclesia, fide tamen, aut non integre; nam id satis est ad non incurrendam censuram Ecclesiæ, licet non sit satis ad non peccandum. Simileque adduci posset de communicante in Paschate in peccato mortali.

19. *Dubii resolutio.* — Sed hoc absolute, et in universum mihi non probatur. Considerandum ergo censeo, an ille defectus interior, sive sit intentionis, quod proprie spectat ad fictionem, sive attentionis, qui solum est distractio quædam, an (inquam) talis defectus sit contra substantiam actus præcepti, ut præceptum est; nam, si non sit contra substantiam, excusabit censuram, imo etiam excusabit culpam contra præceptum Ecclesiæ, licet non excuset culpam contra aliud jus divinum vel naturale. Exemplum est in illo casu de communicante in Paschate in peccato mortali. Idemque erit de confitente valide,

non tamen fructuose (si supponamus dari sacramentum confessionis validum et informe). At vero si defectus ille sit contra substantiam actus præcepti, ut præceptum est, etiamsi exterius quasi materialiter fiat, quod præceptum est, non satis erit ad excusandam censuram absolute impositam contra transgressores talis præcepti, quia ille vere transgreditur illud præceptum, et nulla ex parte illud implet. Talisque, ut opinor, esset ille, qui in Paschate communicaret, non solum in peccato mortali, sed etiam sine vera fide, animo irridendi, vel occultandi suum errorem, quia nimis est directe contra substantiam talis præcepti. Idem censeo de illo, qui exterius confitetur, etiam integre, tamen sine dolore, vel proposito sufficiente ad substantiam sacramenti, ut supra suo loco dixi, quia ille defectus est etiam contra substantiam actus præcepti.

20. *Efficiens actum sub censura præceptum integre quoad substantiam, licet ex alio capite peccet, censuram non incurrit.* — Unde oportet attente considerare, aliud esse implere præceptum quoad substantiam, aliud vero materialiter efficere exteriorem actum, quem lex præcipit. Nam de primo est vera et communis sententia, id sufficere ad vitandam censuram positam in transgressorem talis præcepti, quia ille revera non esset transgressor illius præcepti, etiamsi fortasse alio titulo peccet. Hoc autem sensu distinguitur substantia præcepti a modo extrinseco, ut, v. gr., quod fiat propter Deum, vel meritorie, aut fructuose, vel in statu gratiæ. Quo etiam sensu habet locum recepta doctrina D. Thom. et omnium, præceptum per se obligare ad substantiam actus, non ad modum. In hac vero substantia actus præcepti, ut præceptum est, includitur voluntas, intentio aut attentio necessaria, ut talis actus sit humanus, et illius moralis rationis, secundum quam præcipitur. Unde, si hoc desit, quamvis exterius videatur exerceri actio præcepta, illud est omnino materialiter, et non secundum substantiam præcepti. Quod in his rebus moralibus valde advertendum est, quia præcepta etiam Ecclesiastica dantur de actibus humanis, ut humani sunt. Et juxta hæc judicandum est etiam in alio casu de audiente Missam, vel recitante sine ulla attentione; nam juxta veriorem doctrinam attentio aliqua est de substantia talis actus, ut cadit sub præceptum; et ideo qui nullam habet, vere omittit interius, et exterius, for-

maliter loquendo de actu præcepti, etiamsi materialiter videatur idem externum opus facere; ideoque incurret censuram, si absolute contra omittentes posita sit. Quod semper addo, quia, si in lege sit aliquod verbum magis limitans, seu coarctans censuram, juxta proprietatem ejus judicandum erit, quia censura non extenditur ultra voluntatem legislatoris, prout expressam in lege.

SECTIO IV.

Utrum censura ferri possit propter solum peccatum mortale, vel etiam propter veniale.

1. *Culpam debere esse proportionatam censuræ.* — Ex dictis in præcedentibus sectionibus possumus hic statuere generale principium certum, nempe culpam, pro qua imponenda censura est, debere esse proportionatam tali censuræ. Probatur naturali ratione, quia pœna debet esse commensurata culpæ, et e contrario; nam contra justitiam commutativam est, gravem penam pro levi culpa imponere; sed censura habet rationem pœnæ, et ob hanc rationem culpam supponit; ergo ratio justitiæ postulat, ut talis culpa sit commensurata gravitati talis pœnæ.

2. *Censuram gravem supponere mortale peccatum, ut juste feratur, ad levius vero veniale sufficere.* — Et ex hoc principio inferuntur duæ conclusiones, quæ generatim sumptæ eandem videntur habere certitudinem. Prior est, censuram gravem, id est, quæ privat bonis majoris momenti, et ex se magnum inferat nocumentum, et ideo posset non incongrue censura major appellari, ad minimum supponere peccatum mortale, ut juste ferri possit. Posterior est, minorem seu levius censuram pro veniali etiam peccato imponi posse. Ratio utriusque ex proposito principio per se statim patet, quia esset contra æquitatem justitiæ pro levi culpa gravissimam pœnam imponere; sed quælibet major censura gravissima pœna est; venialis autem culpa est levis; ergo non potest esse illa pœna commensurata huic culpæ. Secus vero est de minori censura; illa enim levis est pœna; et ideo etiam propter leve peccatum imponitur. Nec refert, si quis dicat, culpam venialem esse majus malum quacunque censura, etiam gravissima, ut propterea ob illam solam imponi possit; nam pœna non est commensuranda culpæ secundum æqualem; sic enim nunquam poterant adæquari, cum sint ordinum diversorum, propter

quod non recte hoc modo comparantur; sed secundum proportionem, ut scilicet illi culpæ, quæ in suo ordine gravis est, pœna respondeat in suo etiam ordine gravis. Quod cum in omni pœna necessarium sit, maxime tamen in medicinali, qualis est censura, ut de excommunicatione dicitur in cap. Multis 2, quæst. 1, et in cap. 1, de Sent. excomm., in 6, in princip., et ad suspensionem et interdictum idem extenditur; et inferius agendo de censuris in particulari, et præsertim de excommunicatione, utraque pars evidentius probatur. Intelligenda autem hæc sunt, juxta dicta sectione præcedente, de actu, qui in ipso opere externo sit sufficiens ad peccatum mortale; nam si quis ex voluntate, quæ sit peccatum mortale, levem actum exteriorem faciat (ut, v. gr., leviter percutiat clericum, vel quid simile), non incurret majorem excommunicationem, juxta principia posita in dicta sectione.

3. *Non omne peccatum mortale esse dignum censura gravi.* — Ex quo ulterius intelligitur, quamvis censura major ferri non possit, nisi pro peccato mortali, non tamen e converso quodlibet peccatum mortale; etiam externum (jam enim de hoc semper loquimur) esse dignum tali censura. Sicut etiam in minori censura respectu venialium id notissimum est; quis enim dicat, pro quolibet levi mendacio posse hominem excommunicari minori excommunicatione? Idem ergo cum proportionem intelligendum est de majori respectu mortalis peccati. Et ideo dixi in priori assertionem, ad minimum requiri peccatum mortale, ut indicarem, non quodlibet sufficere, sed spectalem quamdam gravitatem postulati, aut quod scandalum generet in Ecclesia, aut pacem perturbet, aut aliquod grave nocumentum afferat, quod alia via non possit commode impediri. Hæc autem peccatorum discretio, vel mortalium inter se, vel venialium inter se, ut pro his possit proportionata ferri censura, et non pro illis, non potest una generali regula præscribi; nulla enim sufficiens excogitari potest, sed necessario id committendum est prudentiæ legislatoris, et judicis, ut considerato fine principali imponendi censuram, et qualitate delicti, et necessitate, vel magna utilitate urgente, eam imponat. Et ideo Augustin., lib. de Correp. et grat., cap. 15, et refertur in cap. Corripiantur, 24, quæst. 3, de excommunicatione agens, ait, *ex pastoralis necessitate*, et non aliter ferendam esse. Et in Concil. Aurel. V,

cap. 2, præcipitur, ut pro parvis et levibus culpis nemo excommunicetur, *nec præter eas culpas, pro quibus antiqui Patres arceri ab Ecclesia jusserunt committentes.* Et habetur in cap. Nullus, 44, quæst. 3, ubi sunt plura alia decreta de hac re.

4. *Quanta cum moderatione debeat judex uti censuris.* — Atque hinc fit, ut si aliis pœnis possit curari, aut impediri peccatum, aut contumacia corrigi, eis prius utendum sit, ut statuit Concil. Trident., sess. 25, c. 3 de Reformat., quod decretum valde est notandum in confirmationem hujus doctrinæ. Et in Concil. Meldensi, cap. 56, quod refertur in c. Nemo Episcoporum, 44, quæst. 3, valde notanda sunt verba illa: *Et illi qui aliter non potuerit corrigi; agit enim de excommunicatione majori, quam negat debere imponi, nisi pro crimine mortali, et cum dicta limitatione, scilicet, quando necessaria censetur ad correctionem.* Ex quo etiam valde consentaneum rationi est, et intentioni prædictorum canonum, ut, cum inter censuras specie diversas una sit minus gravis, quam alia, et omnes ad hunc finem tendant, corripiendi contumaciam, et reprimendi peccata, quando ille potest obtineri per censuram minus gravem, illa tantum imponenda sit, et non statim esse inchoandum a suprema censura, ut est excommunicatio major, qua pœna nulla in Ecclesia major est, ut dicitur in cap. Corripiantur, 24, quæst. 3.

5. *Judices debere incipere correctionem a levioribus censuris.* — Atque hanc fuisse antiquæ Ecclesiæ consuetudinem, et hunc, vel similem ordinem in his pœnis imponendis juxta sacros canones servari debere, satis colligitur ex cap. Præsenti, 5, quæst. 2, et ex cap. Veritatis, de Dolo et contumacia, et ex cap. 2 de Testibus cogendis, et hoc etiam notavit Gloss., in cap. Cum tu, verb. *Per pœnam*, de Usuris; et Gloss. in cap. Honoratus, verb. *Adhuc*, 74 dist. Notantque suspensionem debere antecedere excommunicationem, scilicet in sacerdotibus, qui suspendi possunt. In laicis vero antecedit interdictum, ut notant Doctores in citatis juribus; et Abbas in cap. ultim. de Cohab. Cleric. et mulier. Non quod hic ordo semper necessarius sit, sed quod ad prudentiam judicis pertineat illum servare, nisi negotii gravitas aliud requirat, aut nisi probabiliter judicet nullam esse spem fructus in præmittenda censura minori; tunc enim inutile esset illam ferre. Sicut etiam inutile esset ferre maximam cen-

suram, si nullus ex ea fructus speraretur, ut ex communi sententia Juristarum docuit Felinus in cap. Apostolicæ, de Excep., circa init., et Jacob. de Graff., lib. 4 suar. decis., cap. 4, num. 48. Quod tamen intelligendum est de fructu non tantum privatæ personæ, sed etiam totius Ecclesiæ, quia non solum ad salutem ejus, in quem fertur, sed etiam ad aliorum exemplum et disciplinam ordinatur censura.

Ad singulas censuræ species in particulari applicatur supra posita doctrina.

6. *De excommunicatione.* — Ut vero hæc, quæ in communi, et indistincte diximus, intelligantur magis, et probentur, oportebit ea ad singulas censurarum species breviter applicare. Et primum in excommunicatione distinguunt Theologi duplicem excommunicationem, scilicet, majorem et minorem, quarum distinctio non est nunc a nobis ex professo explicanda; sed satis est supponere distingui in effectibus, et consequenter in gravitate pœnæ. De excommunicatione igitur majori certum est, solum posse imponi propter mortale peccatum; id enim expresse habetur in juribus citatis, præsertim 11, quæst. 3, cap. Nemo Episcoporum, et docet Leo Pap., epist. 89, et suo loco dicemus latius. Excommunicatio autem minor etiam pro peccato veniali ferri potest, ut de facto incurritur propter communicationem in rebus humanis cum excommunicato, ut constat ex Concil. Carthag. IV, cap. 4, et dicemus inferius. Quo fit, ut possit etiam talis excommunicatio minor pro aliquo peccato mortali ferri; id enim a fortiori sequitur, quia mortale gravius est quam veniale, et interdum non sufficit, ut ratione illius major excommunicatio feratur, ut dictum est; aliquando ergo poterit expedire, ut saltem feratur minor, ut infra etiam dicetur.

7. *De suspensione et interdicto.* — Vide *Summ. Confess., lib. 3, tract. 33, quæst. 227.* — At vero de suspensione et interdicto aliqui simpliciter asserunt posse imponi pro mortali, et pro veniali peccato; et in hoc constituunt differentiam inter illas censuras et excommunicationem. Ita loquitur Cajetan., in *Summ.*, verb. *Præceptum*, et Navarr., in *Summ.*, cap. 27, num. 163, et alii. Sed non video, cur non sit eadem proportio loquendum, et distinguendum de suspensione gravi et levi, quæ major et minor appellatur ab

aliquibus, sed non est in usu. Quidquid vero sit de nominibus, pro mortali peccato gravis suspensio imponitur, quæ quidem non poterit imponi pro veniali; esset enim magna improportio, et inæqualitas. Si ergo aliqua suspensio propter veniale potest imponi, erit illa levis, et quoad rem servans proportionem cum excommunicatione minori, quidquid sit de usu vocum. Idemque est proportione servata de interdicto; nam licet illi hoc proprium sit, ut pro peccato alieno imponi possit, tamen, cum ferri non possit nisi propter peccatum, vel proprium, vel alienum, ut supra dictum est, et docet etiam Navarr., cap. 27, num. 168, cum illo peccato, propter quod fertur, comparandum est. Atque hoc modo certe non potest ferri interdictum grave, et quod alicujus momenti censeatur, nisi propter gravem et mortalem culpam, propter rationem superius factam. Si ergo propter veniale peccatum nonnunquam fertur aliquod interdictum, illud esse non poterit, nisi valde leve, puta singularis personæ, ad aliquem particularem actum, et per breve tempus, quod proinde leve dici poterit. Et hæc ratione superius insinuavi, sicut dividitur excommunicatio in majorem et minorem, ita posse divisionem eandem censuræ in communi accommodari, et generatim definiri, censuram majorem non posse imponi, nisi propter peccatum mortale, et proportionatum; censuram autem minorem posse pro aliquo peccato veniali ferri. Sed hæc explicabuntur melius, disputando de singulis censuris in particulari.

SECTIO V.

Utrum ad ferendam censuram requiratur contumacia, vel sufficiat peccatum commissum, et præteritum.

1. Duplex est modus ferendi censuram, ut ex superioribus constat, scilicet per legem, aut quodlibet præceptum superioris prohibentis, vel præcipientis aliquid sub censura ipso facto incurrenda; vel per sententiam judicis condemnantis reum ad talem pœnam ob commissum delictum. Circa priorem modum fere non habet locum quæstio præsens, quia talis censura ex vi ipsius præcepti, et modi, quo fertur, includit conditionem requirentem contumaciam, et inobedientiam ad Ecclesiam, ut incuratur. Unde ut supra etiam dicebamus, talis lex includit monitionem sufficientem, ut illius transgressor sit inobediens, et contumax ad contrahendam censuram. Solum

ergo potest circa hoc relinqui quæstio, an et quo modo possit hæc censura per ignorantiam impediri, vel (quod idem est) quando ignorantia impediatur contumaciam, et consequenter censuram, Sed de hac re, quia specialem difficultatem habet, sect. 7 instituemus.

2. Superest ergo difficultas de censura, quæ in particulari fertur per sententiam a judice, an scilicet possit ferri propter peccatum præteritum absque alia contumacia præter eam, quæ est in transgressione præcepti, quæ saltem est materialis inobedientia, ut videre licet apud D. Thom., 2. 2, quæst. 104, art. 2, et quæst. 105, art. 1. Dixerunt ergo aliqui posse censuram, etiam excommunicationem, ferri pro peccato commisso, etiamsi tantum contra jus divinum, vel naturale sit. Ita sentit Cajetan., 2. 2, quæst. 69, art. 2; Almain., de Potest. Eccles., cap. 10; Corduba, in lib. 1, quæst. 27, § Sed ad exaltationem, qui refert Glossam expresse hanc sententiam tenentem in cap. Romana, de Sent. excom., in 6, et Covarruv. eam insinuantem in cap. Alma mater, part. 1, § 10, n. 5; et Sylvest., verb. *Excommunicatio* 1, notab. 3 et 4, verb. *Excommunicatio* 2, notab. 2 et 4, et quæst. 11. Sed hi auctores non favent huic sententiæ, licet in modo loquendi interdum dicant excommunicationes ferri pro præteritis culpis, et sub ea forma nonnulla exempla proponant; tamen hoc modo posset pro hac sententia citari dictum cap. Romana; nam in eodem fit mentio de censura, quæ fertur pro præterita culpa.

3. *Quo sensu dicatur censuram ferri pro præterita culpa.* — Oportet ergo advertere, in jure, et apud auctores distingui censuram pro præterita, vel futura culpa, quia ea, quæ est pro culpa futura, nullam culpam supponit, sed solum præceptum cavendi culpam. Censura vero, quæ supponit culpam commissam, dicitur ferri pro præterita culpa, non tamen quia in ea, ut jam præterita, absolute sistatur; semper enim includitur conditio, nisi a tali peccato desistatur, aut pro illo satisfiat, ut recte notavit Navarr., in cap. Cum contingat, de Rescriptis, in 5 nullitatis causa. Et sumitur ex cap. Ex parte 1, de Verbor. significat., ubi duplex distinguitur censura. Una pro contumacia tantum, quia, scilicet citatus stare noluit juri; altera pro offensa, quia videlicet jussu noluit maleficium emendare. Prior pertinet ad censuram pro peccato futuro; posterior ad censuram pro præterito, et aperte exponitur modo jam dicto. Igitur

neque ex dictis Doctoribus, neque in universum ex Juribus vel Doctoribus loquentibus de censuris pro præteritis culpis, potest in præsentem efficax argumentum sumi.

4. *Adducuntur jura pro prima opinione.* — Nihilominus ad confirmandam hanc sententiam afferuntur multa jura, in quibus videtur dicto modo ferri censura. Primum est cap. Quidam, 5, quæst. 1, ubi Gregorius excommunicat quemdam, qui occulte libellum contra alium posuerat, nisi se proderet, etc. Nec dici potest (ait Cajetan.) illum fuisse excommunicatum eo quod non impleverit præceptum, ut se proderet, quia hoc præcepto non poterat obligari, neque novum delictum committere non se prodendo, cum contra jus naturæ sit aliquem obligari, ut se prodatur vel accuset in delictis omnino occultis. Excommunicatio ergo illa pro delicto commisso pure lata est; at illa conditio fuit addita ex Pontificis benignitate, ut si ille vellet se prodere, posset excommunicationem vitare. Secundo affertur textus ejusdem Gregor., in cap. Inter querelas, 23, quæst. 4, ubi reprehendens quemdam Episcopum, eo quod alium excommunicaverat propter injuriam sibi factam, non corripit illum, eo quod censuram tulerit pro peccato commisso, imo supponit talem censuram validam fuisse, sed reprehendit, quia pro vindicta propriæ injuriæ maledictionem anathematis invexerit. Tertio in eadem causa et quæst., in cap. Guillisarius, refert Silverius Papa se anathematizasse eos, qui dolo, et vi ipsum comprehenderant, et in exilium miserant. Quarto in cap. In primis 2, quæst. 1, similiter excommunicantur, qui legitimum quemdam Episcopum deposuerant, et alium in ejus locum contra jus substituerant. Quinto sæpe in jure imponitur censura pro raptu vel alio crimine, seu injuria jam facta, ut patet in cap. Raptores, et cap. Eos qui rapiunt, 36, quæst. 2, et cap. Si quis Episcopus, 27, quæst. 1, et in cap. Tanta, 86 dist., et in cap. Duo sunt, 96 dist., ubi referuntur facta Innocentii excommunicantis Arcadium Imperatorem, et Ambrosii excommunicantis Theodosium pro culpis præteritis. Et similis casus habetur in cap. 4 de Judiciis. Et difficilior in cap. finali, 2, quæst. 1. Item in cap. In loco, 5, quæst. 4. Nec refert, ait Corduba, si dicatur, has censuras ferri pro præterito sub ea conditione, Si non satisfecerit, vel simili, quia censura non infligitur propter omissam satisfactionem, sed propter ipsum delictum præteritum, ut constat ex ipsis juribus, in quibus

potius additur illa conditio, ut ante exhibitam satisfactionem non detur absolutio, quam ut sub ea conditione imponatur censura. Et ad hoc confirmandum sexto affert factum Pauli, 1 ad Cor. 5, ubi excommunicavit quemdam propter commissam fornicationem. Sed de hoc jam satis supra dictum est.

5. *Ratio pro eadem opinione.* — Ultimo additur ratio, quia Ecclesia potest punire delictum commissum contra jus divinum et naturale, ut furtum vel homicidium, aliis poenis; ergo et censuris, quæ sunt etiam quædam poenæ, et possunt habere proportionem cum illis culpis non minus quam aliæ poenæ, vel non minorem, quam habeant cum culpa contumaciæ, vel inobedienciæ Ecclesiæ. Simile argumentum est, quia ut censura feratur, non requiritur formalis inobediencia, vel contemptus Ecclesiastici præcepti, sed sufficit materialiter non obedire, seu reipsa transgredi Ecclesiæ præceptum; alias rarissime incurreretur censura; ergo potest Ecclesia censuram ferre propter delictum commissum contra præceptum ejusdem Ecclesiæ, etiamsi nulla comminatio talis censuræ præcesserit, ut, v. gr., excommunicando eum, qui in Quadragesima non jejunavit; nam ille fuit satis inobediens Ecclesiæ; ergo eadem ratione poterit Ecclesia censuram ferre propter delictum commissum contra jus divinum; nam ibi intervenit inobediencia ad Deum, quæ per se major est, et graviore poena digna. Tandem, saltem suspensio, et interdictum ferri possunt pro delicto præterito, ut in superioribus tactum est; ergo non est de ratione censuræ, ut sic, quod non feratur pure et absolute propter delictum commissum; ergo neque etiam est de ratione alicujus censuræ, quatenus talis est, quia nulla specialis ratio in aliqua censura, etiam in excommunicatione, assignari poterit.

Secunda opinio.

6. Contrariam sententiam docent communiter Doctores, de excommunicatione disputantes; nam in communi de censura pauca dicunt. Eorum vero sententiam nos ad omnes censuras, prout in illis habuerit locum, accommodabimus. Itaque docent, censuram non ferri pure et absolute pro peccato commissio, nisi intercedat prius contumacia in tali peccato contra Ecclesiæ præceptum, nec posse censuram validam esse, si aliter feratur. Hæc est sententia D. Thomæ in 4, d. 18, q. 2, art. 1,

quæstione. 3, et habetur in Addit, q. 21, art. 3; Gerson., 3 part., tract. de Vita spirituali, lect. 4, corol. 7; Soto (qui Cajetani opinionem inauditam esse dicit) in 4, dist. 22, q. 1, art. 2, et lib. 5 de Justit., quæst. 6, art. 2, et in Relect. de Tegendo secreto, memb. 2, q. 8, ad 2 principale. Idem tenet Victoria, in Sum., tractat. de Excomm., num. 6; et Petrus Soto, lect. 3 de Excomm.; et Castro, lib. 2 de Leg. poen., c. ult., conclus. 4. Et ita etiam sentiunt reliqui Scholastici in 4, dist. 18, et Canonistæ, ut patet ex Abbate in cap. P. et G., n. 7, de Officio Deleg.; et Navarr., in dict. c. Cum contingat, de Rescript., caus. nullit. 5, et in Summ., cap. 27, num. 9, et 11; Covarruvias, in cap. Alma mater, part. 1, § 9, num. 4, et sequent., et § 10, a num. 1 usque ad 5; et Ugolinus, de Censibus, tab. 4, cap. 9, § 5.

7. *Suadetur secundo.* — Hæc sententia fundari potest primo in divino jure, Matt. 18: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus et publicanus.* Hæc enim verba intelliguntur de potestate excommunicandi data Ecclesiæ, ut supra vidimus, et tamen ea potestas non datur, nisi ad coercendos inobedientes, et contumaces Ecclesiæ post ejus monitionem seu præceptum. Secundo ad hoc confirmandum afferuntur omnia decreta, in quibus dicitur, ante censuram præmittendam esse monitionem, quæ supra late adduximus disput. præced., sect. 4. Ratio enim præmittendæ admonitionis non est, nisi quia ante illam nondum peccator est contumax; ergo supponunt jura contumaciam necessariam esse, prius quam censura incuratur.

8. *Evasio.* — Ad hæc vero responderi potest monitionem esse necessariam ad debitum ordinem, et ut censura juste feratur, non tamen esse de substantia actus, ideoque de absoluta potestate loquendo, posse censuram valide ferri absque ulla monitione, et consequenter posse pure et absolute ferri pro culpa præterita. Ita enim declarant necessitatem præviæ admonitionis fere omnes juris interpretes, ut supra visum est. Neque in hoc distinguunt inter monitionem trinam, et monitionem simpliciter.

9. *Elucidatur.* — Sed contra hoc obstat, quia illa verba Christi non solum videntur continere necessarium ordinem ad juste excommunicandum, sed etiam ad valide excommunicandum; nam conditionalis illa, *Si Ecclesiam non audierit*, indicat adæquatam causam talis poenæ, seu censuræ, ita ut recte possimus ex illa inferre, nunquam nos posse obligari ad

habendum aliquem tanquam ethnicum et publicanum, donec Ecclesiam non audierit, quia Christus solum sub ea conditione id præcepit seu permisit. Est ergo illa essentialis conditio saltem quoad communem rationem Ecclesiasticæ contumaciæ, quamvis quoad ordinem triplicis monitionis non sit tanta necessitas. Cujus etiam argumentum est, quia nunquam Ecclesia aliter exercuit hanc potestatem, ut constat ex juribus in dicta sectione 4 allatis, et constabit amplius respondendo ad ea, quæ in contrarium adducta sunt.

10. *Probatur tertio.* — *Solutio.* — *Improbatur.* — *Propter peccata quæ moralem continuationem non habent, Ecclesia non fert censuram.* — Tertio argumentor pro hac sententia, quia excommunicatio est medicinalis poena, cap. 1 de Sent. excomm., in 6, ubi statim idem dicitur de suspensione, et interdicto; at si pro delicto præterito pure ferretur, non esset medicina, sed pura vindicta. Respondet Corduba, etiamsi pro præterito peccato pure feratur, esse medicinam, vel respectu aliorum per exemplum, vel respectu ipsiusmet peccatoris, ut timeat similia committere. Sed hoc modo esse medicinam commune est omni poenæ; at jura aliquid singulare intendunt attribuire censuræ, nimirum, quod aliæ poenæ ita sunt medicinæ ad præcavenda futura peccata, vel ejusdem hominis, vel aliorum, ut tamen per se non intendunt educere hominem peccatorem ab statu peccati, in quo permanet, ex quo peccavit. Neque etiam in eis consideratur præsens status, seu voluntas peccatoris, ut infligatur poena, sed solum quod peccaverit; hæc enim est ratio sufficiens poenæ, etiamsi peccator ex parte suæ voluntatis correctus vel emendatus sit. At vero censura longe alio modo est medicinalis poena; nam per se intendit non solum præcavere futura peccata, sed potius per se primo curare peccatorem a peccato commissio, et liberare illum ab statu, in quo permanet ratione talis peccati. Cujus signum est, quia, si peccatum semel commissum tale est, ut omnino transeat, nec relinquat vel obligationem aliquam satisfaciendi, vel quasi continuationem moralem ipsius peccati (qualis est in concubinato, vel furto non restituto, etc.), nunquam Ecclesia ratione illius fert censuram, quia peccatum illud per solam poenitentiam curatur, quam Ecclesia non aliter exigit per censuras, nisi præcipiendo suo tempore debitam confessionem peccatorum. Et huc etiam spectat, quod in peccatis, quorum obligatio vel mo-

ralis continuatio durare potest, si ex parte peccatoris jam est facta sufficiens satisfactio, vel ablata continuitas, seu statu peccati, Ecclesia non consuevit hujusmodi peccatorem propria censura ligare, præsertim excommunicatione; signum est ergo nunquam ferri censuram in puram vindictam peccati commissi.

11. *Suadetur quarto.* — *Objectio.* — *Solutio.* — Et hoc etiam confirmat ratio facta disputatione præcedente, quia postquam Ecclesia aliquem excommunicavit pro peccato commissio, si ille resipiscat, et exhibeat satisfactionem vel emendationem, quam Ecclesia ab illo exigit, statim ac necessario est ab Ecclesia recipiendus et absolvendus; ergo si a principio talem satisfactionem, vel emendationem peccati commissi exhibuisset, non posset propter peccatum commissum, ut sic, censura ligari. Antecedens constat ex cap. Qua fronte, de Appell., et tractabitur latius infra, disputatione 8. Consequentia vero probatur a paritate rationis. Dices, hinc solum colligi, in eo casu non posse juste censuram ferri, non vero quod lata non teneat; sicut in casu simili, qui adducitur, non potest juste negari absolutio; tamen si negetur, censura semper manebit. Respondetur, immediate concludi argumento facto, post exhibitam satisfactionem vel emendationem peccatoris debitam, jam non relinqui materiam censuræ, et consequenter peccatum commissum, ex eo præcise quod commissum sit, non esse sufficientem materiam censuræ. Infra vero probabimus, censuram injustam ex totali defectu causæ, seu materiæ circa quam, esse etiam nullam. Unde etiam in alio casu denegatio absolutionis prorsus injusta est, et nihil per se operari potest; tamen quia reipsa non datur absolutio, et alioqui censura semel illata non tollitur quasi sua sponte, seu ipso jure, per ablationem materiæ, ideo quoad hoc non potest esse omnimoda similitudo in exemplo adducto. Cur autem censura non cesset cessante causa, nisi per absolutionem tollatur, infra dicemus.

12. *Suadetur quinto.* — *Posterior sententia præfertur.* — Atque hæc ratio est sane satis urgens, quantum in materia morali esse potest considerato fine instituendi censuras, et usu illarum, qui est in Ecclesia. Et potest amplius explicari ex quadam proprietate necessaria ad veritatem censuræ, nimirum, ut non sit perpetua, neque auferat spem obtinendi absolutionem illius; nam hoc ipso, quod